

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

LETO IV • ŠTEV. 8

SVOBODA

V S E B I N A

M. T., Razvoj v Nemčiji

**B. Traven, Na francosko-španski
meji**

**Dr. A. Siemsen, Politična umet-
nost in umetnostna politika**

**Leonhard Frank: Od treh mili-
jonov trije**

Knjige in knjižnice

Društveno življenje

Delavska pesem

Delavski sport

Razno

1. AVGUST 1932 ●
IZHAJA MESEČNO V LJUBLJANI

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3

je najoečja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000,000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru kar najbolj ugodno.

Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure, za stranke so od 8. do 12. in pol.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din 12—
Naročnina za druge letno	36—
" " polletno	18—
" " četrtletno	10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo; Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

M. T.

RAZVOJ V NEMČIJI

Rezultati predsedniških in deželnozborskih volitev so pripravili nemško državno krizo, ki jo je poostрил in pospešil padec Brüningove vlade. Nemški fašizem je dobil toliko glasov, da je mogel h koncu maja izsiliti drugo vlado na način, ki je precej podoben takozvanemu državnemu udaru. Nova Papenova vlada še ni fašistovska. To vlado so spravili na krmilo predvsem nemški militaristični krogi, ki imajo svoj glavni »stan« v Berlinu v Bendlerstrasse.

Kako naj si razlagamo to hitro napredovanje reakcije v Nemčiji? Gurland pravi: »Sodrugji, ki mislijo, da živimo pač toliko in toliko desetletij po Marxu in da je študiranje marksizma sicer teoretično priporočljivo, praktično pa brez haska, naj bi rajši čitali Marxa, namesto da govorijo o brezkoristni teoriji — in s presenečenjem bi ugotovili, kako aktualen pomen je dobila v štirinajstem letu nemške republike Marxova zgodovina Napoleonovega državnega udara.« Kaj pomeni to?

Dokler je na svetu kapitalistični način gospodarstva, mora naravno tudi politično vladati razred, ki je nosilec tega gospodarstva. Toda le redkokdaj vlada celotna buržuazija. Odvisno od izpreminjajočih se socialnih in gospodarskih razmer se menjajo na vladi različne plasti meščanstva. Da, še več, iz povojnih časov vemo, da meščanstvo večkrat pripusti v vlado tudi delavsko stranko; tako delavsko vlado, odvisno od meščanstva, vselej čez krajši ali daljši čas zopet vrže celotna buržuazija ali neki del meščanstva. To je vselej izraz tega, da je sicer delavska stranka začasno prišla v vlado, da si pa delavski razred ni trajno osvojil oblasti. Po vsakem odstopu take vlade se je jasno pokazalo, da se meščanstvo sploh ni umaknilo in da ni odšlo s političnega odra.

Bonapartizem

Poznamo pa tudi drugačno proceduro iz zgodovine (najkласičnejši primer je zgoraj omenjeni »18. Brumaire« Louisa Napoleona v Franciji) in iz sedanjosti (Mussolinijev »pohod« na Rim): v teh dveh slučajih zapusti buržuazija politični oder, izvrši nekak političen samoumor, žrtvuje parlament in prepusti takozvani močni roki, da skrbi za »red in mir«, ki naj zasigura mirno kapitalistično gospodarsko življenje. V tem slučaju se zdi državna oblast kot neka višja sila, ki je izven razrednih bojov, ki ni podvržena nobenim določenim razrednim vplivom in ki nad razredi ne

samo plava, temveč tudi nad njimi vlada; državna oblast se torej tu zdi kot samostojna oblast, ki ni podvržena vplivu preprirov raznih materialnih interesentov, temveč uveljavlja svojo voljo napram različnim razredom, kot nekak bog »odpravlja« razredna nasprotstva s tem, da se vse drugo umakne državno organizirani oblasti. V resnici je stvar drugačna.

Vlada Napoleona III. v Franciji je morala z naporom držati skupaj nasprotujoče si interese finančne aristokracije, veleposestnikov, industrijalcev, srednjega stanu in malih kmetov. Vladala je ne nad celotnim meščanstvom, temveč proti posameznim plastem tega meščanstva zato, da v interesu meščanskega razreda kot takega kroti ali uniči one sile, ki zavirajo njegov celotni razvoj in ga ogrožajo v njegovem obstoju. Kakor Napoleon III. v Franciji, je nastopil fašizem v Italiji, da ne bi radi razdora v samih meščanskih vrstah prišel do oblasti proletarijat. Zgodovinska naloga take državne oblasti (kakor Napoleona III. in fašizma) je torej: lavirati med interesi različnih meščanskih plasti tako, da ne pride v resno nevarnost sam gospodarski sistem.

Ta dva primera iz zgodovine smo navedli, da se bo lažje razumel nedavni razvoj v Nemčiji od parlamentarne vlade preko Brüningovega kabineta do Papenovega režima in stanja, ki so ga povzročile državnozbornske volitve 31. julija.

Brüningov »sistem«

Kadar meščanstvo ne more več vladati z onimi sredstvi, katerih je bilo doslej vajeno, pride na vrsto navidezna osamosvojitve državne oblasti kot take. To je konkretno v republikanski Nemčiji pomenilo: omejitev vpliva in funkcij parlamenta, odprava prejšnjih demokratičnih svoboščin in prenos državne oblasti na njen vrhovni izvrševalni organ. Brüningov »sistem« zasilnih odredb je zavladal tedaj, ko ni bilo več mogoče sestaviti meščanske parlamentarne večine. To stanje je povzročila velika sprememba v nemškem gospodarstvu. Inflacija (razvrednotenje denarja) 1923. l. je najtežje zadela srednji stan, vendar ga še ni vrgla med proletarijat. Toda njej sledeča doba stabilizacije in racionalizacije je sproletarizirala ves nemški industrijski srednji stan in stotisoči malih kapitalistov in bolje plačanih nameščencev so zapustili vrste starih meščanskih strank. Agrarna kriza je pa spravila v opozicijo politične zastopnike poljedelstva. Zavezništvo dotlej največje nemško-nacionalne stranke so morale druge meščanske skupine zelo drago plačati. Za ceno tega zavezništva se je okrepilo veleposestništvo, od katerega je postala odvisna vsaka meščanska vlada. Poskus, umakniti se temu veleagrarnemu pritisku potom koalicije s socialno demokracijo (1928—1930) se ni mogel obnesti že radi tega ne, ker je v tem času izbruhnila najhujša gospodarska kriza, ki je poostrila medsebojna nasprotstva raznih skupin. Ob enem je hitro napredovala politična demoralizacija vsega srednjega stanu. Meščanska večinska vlada ni bila več mogoča, preostal je samo še izvenparlamentarni vladni sistem.

To je »sistem«, ki je vladal v Nemčiji od 1930. do poostitve v letošnjem maju mesecu. Vlada brez parlamentarne večine. Vlada, ki ji vsak dan zmanjkuje parlamentarnih tal pod nogami. To je izvenparlamentarna vlada, vlada »osamosvojene državne oblasti«, vlada uradniškega in vojaškega nemškega aparata. Toda glavna nosilka tega »sistema« je nemška katoliška stranka centrum, ki se trdovratno drži videza parlamentarne vladne oblike. Tako zadržanje ji narekuje obzir do svojih

proletarskih volilcev in njena konservativna struktura. Najizrazitejši in najspodobnejši zastopnik te politike nemške katoliške stranke je Brüning. Osnova vse Brüningove vladne politike je bila: nobeno meščansko plast udariti po glavi; malomeščanstvo miriti z nekako srednjestanovsko politiko; naklonjenost agrarcev si kupiti z vedno novimi carinami in subvencijami; nacionalno-socialistično (fašistovsko) stranko napraviti »pametno« z različnimi koncesijami; istočasno pa popolnoma varovati interese nemške težke in imperialistične težnje kemične veleindustrije, računati z inflacijskimi željami brezupno zadolženega jeklenega trusta kakor tudi s svetovno-trgovskimi interesi elektro-koncernov, bank i. dr.; poslabšati socialno zavarovanje delavcev, pa ga kljub temu ohraniti v miru.

Samo ob sebi se razume, da se da tak »sistem« držati le z izredno spretnim manevriranjem in laviranjem. Toda laviranje nikdar ne izraža moči, temveč le slabost. Fino izumetničeni »sistem« ni imel nobenega psihološkega vpliva na množice. Katoliški centrum je lahko sicer kdaj jedrnat spregovoril, ni pa mogel riskirati »močne« besede, da ne bi razbil parlamentarnega porcelana in tega porcelana pa ni hotel razbiti, da ne bi preveč ojačil uradniško-vojaškega aparata in s tem samega sebe oslabil.

»Kamarila«

To vztrajanje centra pri videzu parlamentarizma ni ugajalo »kamarili« v Bendlerstrasse. V resnici so tudi ti Bendlerstrassovci pristaši takega sistema laviranja. Toda ne vidijo pečin, med katerimi je Brüning krmaril s svojo ladjo; hočejo državo, ki naj pokaže, kaj zna, da bo vsakdo dobil rešpekt pred njo. Povod za revolto teh krogov proti Brüningu je bila njihova nezadovoljnost s tem »slabotnim« vladnim sistemom, s parlamentarnim »Gašprčkovim teatrom«, z dnevnimi vladnimi kompromisi in kravjimi kupčijami. Razni »interesentje« naj »habtaht« stoje na dvorišču, ne pa vlada pred njimi! In nacionalno-socialistične (fašistovske) čete naj se uvrsté v državno vojsko in naj dobe svoj glavni stan v Bendlerstrasse. Vlada naj govori s poveljujočim tonom, ne pa s pogajanjem!

Hindenburg (izvoljen za predsednika po demokratičnih strankah!) se je solidariziral s takim mnenjem in Nemčija je dobila vlado, ki sestoji iz predstavnikov one kaste, ki je vladala v predvojni viljemovski Nemčiji. Njim se seveda zde vsi gospodarski, socialni in politični problemi mnogo enostavnejši nego premetenim diplomatskim in parlamentarnim jezuitskim glavam nemškega katoliškega centra. Z zopetnim dovoljenjem svobodnega terorja Hitlerjevih čet, s svojo »odločnostjo« in z vsemi recepti reakcije upajo pač, da volivna bitka 31. julija odloči zmago reakcije v Nemčiji.

Najmočnejši, najresnejši in najnevarnejši nasprotnik Papenove baronske in Hitlerjeve fašistovske reakcije je socialna demokracija. Ona se dobro zaveda, kaj hoče, zna hitro menjati taktiko v vsakem spremenjenem položaju in ve, kakšna bojna sredstva je treba uporabljati v različnih razmerah. To je dokazala zlasti ob razpustu pruske vlade. Reakcija je hotela s tem nezaslišanim činom prezgodaj izzvati socialno demokracijo, potem preklicati volitve 31. julija in sebi podaljšati oblast. Socialna demokracija je pa mirno in samozavestno odgovorila:

»Mi se nočemo igrati z veliko, sveto stvarjo stranke in z življenjem ljudstva s tem, da bi se spuščali v prehitra dejanja, ki jih narekujejo čustva... Boj proti reakciji v Nemčiji moremo pod danimi okolščinami

še voditi kot volilni boj! Ta boj se 31. julija gotovo ne bo končal, in od razmer, ki se bodo tedaj ustvarile, bo zaviselo, s kakšnimi sredstvi se bo potem nadaljeval. Do 31. julija je sredstvo volilni boj. Čim močnejša se bo izkazala socialna demokracija 31. julija, tem bolje bo pripravljena za nadaljnji boj.« (»Vorwärts«, 21. julija.) Strokovne organizacije so isti dan izdale sličen proglas: »Mi si ne damo od svojih nasprotnikov predpisovati ure svojega dejanja.«

Iz tega sledi, da je socialna demokracija pripravljena na vse možnosti. In možnosti je polno, ker ni enotna vsa nemška reakcija, proti kateri vodi ves boj socialna demokracija. Doslej rečemo lahko samo to, da je nemška reakcija zaigrala že več potez, dočim je socialna demokracija vedno obvladala položaj.

Ljubljana, 21. julija.

(Konec prihodnjič.)

B. TRAVEN:

NA FRANCOSKO-ŠPANSKI MEJI

V naslednjem priobčujemo poglavje iz Travnovega romana »Das Totenschiff«, ki je izšel v srbohrvatskem prevodu pod naslovom »Mrtvački brod« (založba Nolit). Pisatelja in njegovo delo smo že ocenili v »Svobodi«. V tej knjigi popisuje Traven križev pot ameriškega mornarja, ki je po nesreči izgubil svoje listine. Amerika ga brez njih noče več priznati za svojega državljana in vsaka država ga izganja kot nadležnega tujca, dokler ga ne ujamejo na neko »mrtvaško ladjo«. Najbolje se mu je še godilo na francosko-španski meji. Sledeče poglavje popisuje to doživetje. Da boste razumeli ves pisateljev humor, poudarjamo še enkrat, da je ta mornar Američan.

»Ustreliti vas moramo. V 24 urah. Po vojnem obmejnem zakonu, člen —,« in imenoval je številko, ki me ni zanimala.

»Toda vojna je vendar že minila, g. poročnik,« sem dejal.

»Gotovo. Ali še vedno smo v vojnem stanju in sicer bomo verjetno tako dolgo, dokler ne bodo končno veljavno urejene vse pogodbe. Naši obmejni forti niso izpremenili svojih reglementov niti za piko. Špansko mejo je trenutno naše vojno ministrstvo označilo kot večjo nevarno cono.«

Prav malo me je zanimalo, kar mi je pripovedoval o nevarnih conah in reglementih. Kaj me je pa brigala francoska politika! Zanimalo me je nekaj popolnoma drugega.

Hotel je iti, pa me je še pogledal in smehljajoč se vprašal: »Upam, da se okolščinam primerno dobro počutite. Ste dobili jed?«

»Da, hvala.«

Ne, moral sem mu reči:

»Oprostite, gospod poročnik, ali bom dobil tudi večerjo?«

»Seveda. Ali mar mislite, da vas bomo izstradali? Tudi če ste Nemec, izstradali vas ne bomo. Čez nekaj minut dobite svojo kavo.«

»Oprostite, gospod poročnik, ali bom dobil še oficirsko menažo? Dvojno porcijo?«

»Seveda. Kaj ste pa mislili? To je v predpisih. To je vaš zadnji dan. Vendar vas ne bomo poslali k — s slabim spominom na naš fort.«

»Bodite brez skrbi, gospod poročnik, fort ohranim v dobrem spominu. Lahko me mirno ustrelite. Samo ne baš v onem trenutku, ko je na mizi oficirska menaža, dvojna porcija. To bi bilo barbarsko dejanje, ki vam ga ne bi nikdar pozabil in ki bi moral zgoraj takoj javiti.«

Nekaj časa me je častnik gledal, kakor da me ne bi prav razumel. Toda hipoma je razumel. In tedaj se je začel smejati tako, da se je moral držati za mizo.

Komandant se je zelo zgodaj vrnil. Ob sedmih zjutraj so me peljali k njemu.

»Ali niste videli napisov?«

»Kake napise?«

»No, one napise, na katerih je napisano, da je tu vojaško ozemlje in da se po vojnem pravu postopa z vsakim, ki ga zalotimo na tem ozemlju. To pomeni, da ste brez sodne razprave obsojeni na smrt in da boste ustreljeni.«

»To že vem.«

»Torej onih napisov niste videli?«

»Ne. In čeprav bi jih videl, ne razumem, kaj piše.«

»Vi ste Holanec, ne?«

»Ne, Nемеc sem.«

Če bi rekel, da sem hudič in da prihajam naravnost iz pekla, da osebno odnesem komandanta, ne bi mogel napraviti bolj začudenega cbraza.

»Mislil sem, da ste Holanec, oficir v nemški armadi ali da ste vsaj bili, ne?«

»Ne, nikdar nisem služil v nemški armadi.«

»Zakaj ne?«

»Ves čas vojne sem sedel v ječi.«

»Radi špijonaže?«

»Ne, zato, ker so Nemci mislili, da jaz ne bom dopustil vojne. In tega so se tako ustrašili, da so vtaknili v zapor mene in še pol ducata ljudi, ki tudi niso hoteli dovoliti vojne.«

»Torej vi in pol ducata vaših sojetnikov bi lahko preprečili vojno?«

»Nemci vsaj so to mislili o meni. Prej tega nisem vedel, da sem tako močan mož. Ampak kasneje sem to izvedel.«

»V kateri trdnjavski ječi ste pa sedeli?«

»V — v — v Südfalen.«

»V katerem mestu?«

»V Deutschenburgu.«

»O tem kraju še nisem nikdar slišal.«

»Da, o njem se prav malo govori. To je popolnoma tajna trdnjava, ki je še Nemci sami ne poznajo.«

Tedaj se je komandant obrnil k poročniku.

»Ali ste vedeli, da je ta mož Nемеc?«

»Da, takoj mi je to rekel.«

»Je takoj povedal, ne da bi se najprej izgovarjal?«

»Da.«

»Ali je imel pri sebi kak fotografski aparat, karte, slike, risbe, načrte ali kaj takega?«

»Ne.«

»Kam ste pa bili namenjeni?«

»V Španijo.«

»Kaj pa hočete v Španiji?«

»Vidite, gospod komandant, kmalu bo zima tu, in jaz nisem nič kuriva prihranil. Pa sem mislil, da je boljše, če grem pravočasno v Španijo, kjer je tudi pozimi lepo toplo, da lahko mirno sediš na solncu in ves dan ješ pomaranče in grozdje.«

»Torej v Španijo hočete?«

»Hotel sem. Sedaj ne pojde več.«

»Zakaj?«

»Ker me boste vendar ustrelili.«

»Če vas zdaj ne dam ustreliti in vam rečem, da se po najkrajši poti vrnete v Nemčijo in da greste lahko svobodno pod pogojem, da se takoj vrnete v Nemčijo, ali bi mi to obljubili?«

»Ne.«

»Ne?«

»Rajši me ustrelite. V Nemčijo ne pojdem. Ne maram soplačevati dolgov. Toda brez ozira na to. Namenil sem se, da pojdem v Španijo in nikamor drugam. Če me ustrelite, seveda ne morem iti. Španija ali smrt. Sedaj pa naredite z menoj, kar hočete.«

In zasmejal se je komandant in tudi poročnik se je smejal. Smehljajoč se je rekel komandant: »Dragi fant, to vas je rešilo. Nočem vam povedati, zakaj, da ne bi tega zlorabili. Toda prepričali ste me, da vas lahko spustim, ne da bi s tem kršil svoje dolžnosti. — Takoj vas bodo spremili na mejo in izročili španski obmejni straži. Ni treba, da vas še posebej opozorim, da ne bo nobenega vprašanja več o tem, kaj se bo zgodilo z vami v dveh urah, če bi vas zopet videli tu kje v bližini. Ali ste dobro razumeli, kaj mislim s tem?«

»Da, gospod komandant.«

»Dobro, to je vse. Takoj greste.«

»Jaz pa sem obstal in prestopal z noge na nogo.

»Še kaj?« je vprašal komandant.

»Ali smem nekaj vprašati gospoda poročnika?«

Ostrmel je ne samo komandant, temveč še bolj poročnik. Komandant je pogledal poročnika tako, kakor da ga že vidi pred vojnim sodiščem. Pravilno je slutil: poročnik je bil v zvezi z menoj.

»Prosim, stavite svoje vprašanje gospodu poročniku.«

»Oprostite, gospod poročnik, zajtrkoval še nisem.«

Komandant in poročnik sta bruhnila v glasen smeh in komandant se je krohotal napram poročniku: »Sedaj gotovo ni nobenega dvoma več, da je mož nesumljiv.«

»Ta dvom je pri meni izginil že včeraj,« je dejal poročnik, »ko sem ga vprašal, če je lačen.«

»Dobro, dobite tudi zajutrek,« je komandant dejal in se še vedno smejal.

Toda še nekaj sem imel na srcu.

»Gospod poročnik, ker je to moja zadnja poslovilna jed, ali smem prositi oficirskega zajtrka, dvojne porcije? Rad bi ohranil vaš fort v res dobrem spominu.«

Komandant in poročnik sta tulila od smeha, da se je zdelo, da se trese ves fort.

In med svojim medvedjim krohotom je kričal komandant besede, ki jih je le težko razvrščal, ker jih je vedno znova sekal njegov bučen, tuleč krohot: »To je pravi sestradani Nемеc, ki hoče najprej še jesti, jesti in zopet jesti, čeprav se že potaplja, čeprav ima že vrv za vratom. Nikdar ne pridemo do kraja tej požrešni hudičevi zalegi.«

Upam, da mi bodo Nemci zgradili spodoben spomenik za to dobro mnenje, s katerim sem o njih navdahnil dva francoska častnika. Samo da mi ga ne postavijo v drevoredu zmage. Potem se ne bi nikdar znebil slabega okusa v ustih in vedno bi se mi kot pošasti prikazovale nedo- vršene revolucije.

Dva moža z nasajenima bajonetoma sta me spremljala. Tako sem potoval v solnčno Španijo. Z vsemi vojaškimi častmi. Izročila sta me španskim obmejnim uradnikom.

»Papirjev nima nobenih,« je dejal spremljajoči me kaplar.

»Es aleman?« je vprašal Španec. (Ali je Nемеc?)

»Si, senior,« sem odvrnil. »Pozdravljeni!« je nato odgovoril Španec... Španski uradnik me je vodil takoj v čuvajnico, kjer so me hipoma obkrožili vsi uradniki, mi stiskali roke in objemali. Nekdo me je hotel celo poljubiti na lica. »Vojskuj se z Amerikancem in ne najdeš boljšega prijatelja na vsem svetu kakor Španca!« Če bi vedeli, kdo sem, da sem jim vzel Kubo in Filipine in da sem napravil še marsikaj drugega, bi me sicer ne ubili, ampak hladni bi bili napram meni kot mokri jopiči in brezbrizni kot stara posteljna slama.

Najprej so mi natočili vina, potem so prišla jajca, imeniten sir. Potem sem dobil cigarete in zopet vina in zopet jajc in finega sira, in potem so mi rekli, da bo kmalu kosilo. Uradniki, ki so zunaj opravljali službo, so vedno znova prihajali v sobo, dokler niso vsi ostali v njej. Cele trope tihotapcev bi lahko sedaj prišle, pa jih ne bi prijeli. Tu so imeli Nemca in njemu je treba pokazati, kaj mislijo o Nemčiji in Nemcih. In zato so njemu na čast prekinili tudi službo. Po tej poti še ni nikdar prišel noben Nемеc in zato so slavili mene kot zastopnika, kot prvega pravega zastopnika tega tukaj tako priljubljenega ljudstva.

O solnčna Španija! Prva država, ki sem jo našel, kjer me niso vprašali po moji mornarski karti, kjer niso hoteli vedeti mojega imena, moje starosti, moje telesne dolžine, mojih prsnih odtiskov. Kjer niso preiskali mojih žepov, kjer me niso ponoči vlekli na mejo in izgnali kot odsluživega psa, prva država, kjer se niso zanimali, koliko denarja imam in od česa sem živel zadnje mesece.

Ne, nasprotno, še napolnili so mi žepe, da bo končno vendar kdo lahko kaj našel v mojih žepih. Prvi dan sem bil v čuvajnici, prvo noč sem moral spati v hiši nekega uradnika, naslednji dan so me hranili v njegovi hiši, zvečer me je odvedel drugi. In nikdar me ni hotel nobeden prepustiti drugemu, pri vsakem bi moral ostati teden dni. In ko je bila vrsta naokrog in ko bi se morala pričeti zopet od kraja, so prihajali prebivalci iz vse obmejne vasice drug za drugim in vsak dan sem moral preživeti pri drugem. Vsa ta gostoljubnost me je prisilila, da sem neko noč pobegnil. Trdno sem prepričan, da vsi ti ljudje danes trdé, da niso pričakovali take nevhvaležnosti od mene. Toda nisem mogel drugače od njih, kot da ponoči pobegnem. S takimi nesporazumi se pokvarijo ljudje. Gotovo živim v njihovem spominu kot človek, ki je moral biti pobegli jetniški kaznjenec, ker je tako skrivnostno izginil v noči. Papolnoma mogoče je, če pride tja zopet kak človek, tokrat morda pravi

Nemec, da mu ne bodo postregli s toplo juho. Iz ljubezni lahko nastane ne le sovraštvo, temveč, kar je mnogo slabše, iz ljubezni lahko nastane sužnost. Saj nisem mogel iti niti na dvorišče, ne da bi takoj priteknel za menoj kak član družine s skrbnim vprašanjem, če imam tudi mehak papir. Jes, sir.

Če bi samo omenil, da hočem odpotovati, bi me ti ljudje zvezali z verigami. Mislim, da živi med onimi ljudmi kak razumnejši, ki bo videl moje slabo dejanje v milejši luči.

DR. A. SIEMSEN:

POLITIČNA UMETNOST IN UMETNOSTNA POLITIKA

Umetnost zajednice in razredna umetnost

Spočetka se je vsaka človeška zajednica skupno borila za svoje življenje, za svoj obstoj in je to življenje tudi skupno uživala. Zato je spočetka tudi umetnost delo zajednice. Umetnost pa takrat ni služila samo za uživanje in zabavo, marveč je bila tudi zelo važno sredstvo v boju za obstanek: z umetnostjo so skušali prepoditi sovražnike (raznovrstne maske itd), si pridobiti naklonjenost prijateljev in krotiti demonske sile.

Že v dobi skupne umetnosti so se sicer tudi posamezniki odlikovali kot posebno dobri plesalci, pevci, pripovedovalci, upodablajoči umetniki, vendar niso radi tega imeli posebnega položaja in niso tvorili stanu zase. Pri izvajanju umetnosti je bila zaposlena vsa zajednica. V primitivni človeški družbi je umetnost sam ob sebi umljiv izraz njenega življenja.

To dejstvo se izpremeni šele tedaj, ko se začne človeška družba cepiti v razrede. O onih, ki so posebno sprejemljivi za umetnost in jo znajo zlasti lepo izražati, menijo, da so jih obsedli demoni. Tako so taki ljudje postali čarovniki, duhovniki, proroki, poznavalci božanskih skrivnosti — in kmalu začno tvoriti posebne skupine, pozneje tudi stanove in kaste, kjer se znanje in umetnost podedujeta. Ko se radi vojn, osvojitve ali notranjih bojev pojavi posebna skupina, ki zavlada nad ostalimi, občuti taka vladajoča skupina dvojno potrebo: potrebo po brezdelju in češčenju. Vladajoče skupine ali posamezni njeni člani potrebujejo igralca, ki jih razveseljuje, dekorativnega umetnika, ki jim zida palače, junaškega pevca, ki slavi dela vladajočih, in zgodovinarja. Kakor hitro se torej pojavi v zgodovinskem razvoju vladajoči razred, se takoj tudi pojavi skupina umetnikov, ki mu služi. Tako nastane iz nekdanje skupne umetnosti razredna umetnost, ki se razvija sporedno z razvojem razredov.

Kakor se izpreminja vladajoči razred, tako se izpreminjajo tudi snov, nazori in oblike njemu služeče umetnosti. Če si delita dva razreda oblast — kakor n. pr. v srednjeveški Evropi, ko sta vladala posvetno viteštvo in duhovščina, se tudi v umetnosti mešajo različne oblike; zato je srednjeveška umetnost istočasno viteška in verska.

Ko se je začelo razvijati koncem srednjega veka v mestih bogato in mogočno meščanstvo, se zopet izpremenijo snov, ideje in oblika v umetnosti. To, kar se imenuje renesansa, ni nič drugega kakor prvi izraz posvetne meščanske družbe, ki črpa svojo moč iz obrti in trgovine. Toda

to kulturo si je že v njenih prvih početkih podredil nastopajoči absolutizmu — meščanska kultura in njena umetnost, ki sta se komaj začeli razvijati, se izpremenita v kulturo in umetnost, ki služi knezom in dvoru; ta proces je zlasti viden v Španiji, Italiji, Franciji in Angliji, dočim je v Nemčiji samo protestantovska kultura nudila možnost za razvoj močne meščanske umetnosti. Šele ko se razvije in okrepi novo meščanstvo, ki ni več ne cehovsko ne rokodelsko, marveč ki se naslanja na svobodno in industrijsko obratovanje, nastane nova umetnost, ki nasprotuje stari dvorski umetnosti in si prisvaja iste pravice kakor njen nosilec meščanstvo: zastopa vse človeštvo in postane nositeljica večnih človeških zakonov.

Umetnost kot poklic

V razredni družbi tvorijo tudi umetniki svoj razred, včasih celo več razredov. Tako imamo n. pr. v srednjem veku nekako dva razreda, dve kasti umetnikov: viteške igralce in takozvane »potujoče« pesnike, a oboji služijo vendarle vladajočim. Pesnitve viteških igralcev so izrazito razrednega značaja, dočim so pesnitve »potujočih« pevcev, ki so hodili z gradu na grad, mnogo bliže pesnitvam in umetnosti, kakršno je gojila nekdanja človeška zajednica. Skupno vsem tem pesnitvam pa je vendarle, da izvira vsaka iz posebne družabne skupine in da povečuje vladajočo skupino.

Razen te izrazito razredne umetnosti pa živi še dalje tudi skupna umetnost, ki je izraz življenja vladanih. Ta skupna umetnost je silno trdoživa; ker se v nižjih plasteh življenske razmere le polagoma in komaj vidno izpreminjajo, se tudi ta umetnost, ki jo imenujemo »narodno«, le malo ali skoraj nič ne izpreminja. Tako se ohranijo n. pr. oblike hiš, oblek, kakor tudi pripovedke, pesmi in melodije med narodom skozi tisočletja in ostanejo z malimi izpremembami enake. Na to »narodno« umetnost vplivajo seveda tudi motivi iz vladajoče razredne umetnosti, vendar se ji prilagode tako, da ostane splošni značaj »narodne« umetnosti neizpremenjen. »Narodna« umetnost začne izumirati šele tedaj, kadar zajame gospodarska revolucija tudi najnižje ljudske sloje: zato najdemo danes to umetnost le še tam, kjer moderno gospodarsko življenje še ni povsem razvito.

Najznačilnejši znak te gospodarske preosnove je, da posamezne skupine preidejo v obe veliki skupini: v skupino posedujočega meščanstva in neposedujočega proletarijata. Moderno gospodarstvo je ustvarilo svobodni poklic, ki postane v njem delo blago, čigar vrednost se ravna po ponudbi in spraševanju. Tudi umetnik se mora sedaj prilagoditi tej novi preobrazbi. Samo tam, kjer se ohranijo vladajoče skupine — kakor na dvorih velikih in malih knezov — se še ohrani staro razmerje med dvorom in umetnikom: mecenstvo (podpiranje umetnikov) je izraz tega razmerja; seveda pa zato umetniki povečujejo svojega gospodarja. Slednje lahko opazujemo na francoskem dvoru kakor tudi na malih nemških dvorih v 18. stol.

Meščanski umetnik, ki ne »dela« za dvor, je odvisen od prodaje svojih proizvodov in je bil zato spočetka v zelo slabem položaju. Njegovo blago je bilo tipično luksuzno blago, ki se je izpreminjalo z modo in ki v dobah krize ni nihče po njem izpraševal. Tako je bil meščanski umetnik — pa bodisi pesnik ali upodabljaški umetnik ali izdelovalec okraskov — izročen na milost in nemilost trgu. To se je — kakor bomo videli pozneje — izpremenilo šele v 19. stol., in sicer pod vplivom tehnike.

V začetku modernega kapitalističnega gospodarstva je imel meščanski umetnik isto usodo kakor vsak drug producent. Da je mogel s svojimi umetniškimi produkti uspešno konkurirati, da so ljudje kupovali raznovrstne umetnine prav od njega, je moral razviti silno virtuoznost, ki je umetnost dotlej ni poznala. Tako se je sicer umetnost kvalitativno silno razvila, prepad med umetnikom in publiko pa se je poglobil, ker mnogi niso mogli razumeti umetnikovih del.

Tako je postala torej umetnost poseben poklic, umetnina pa blago, ki išče trg. Obenem s poklicnim umetnikom nastane tudi poklicni kritik, ki ima kritiko v zakupu, ki odloča o tem, kaj je umetniško in kaj ni, dočim je lajik obsojen v pasivnost. Če hoče dandanes lajik, navaden človek, uživati umetnino, se mora najprej primerno izobraziti, kar pa je v mnogih slučajih težko ali celo nemogoče. Zato je današnja meščanska umetnost namenjena le ozkemu krogu poznavalcev. Lajični umetnik pa je prisiljen posnemati oficijelno umetnost in to pomenja konec skupne umetnosti.

Ali more biti umetnost nepolitična

Če smatramo za politiko vsako dejanje, ki zadeva ureditev družbe, potem so človeške razmere zmeraj odvisne od politike, prav tako pa tudi zavest posameznega človeka. Od družabnih razmer in torej tudi politike je potemtakem odvisna tudi vsaka umetnina. Vsakemu bo že takoj spočetka jasno, da zamorski jazz ni mogel nastati na angleškem dvoru; prav tako je predpogoj grškega templja vsa grška kultura, iz katere je vzrasel. Iz tega pa sledi: umetnost je zmeraj podvržena izpremembam, ki se dogajajo v človeški družbi, in je — lahko rečemo — najvidnejši izraz teh izprememb. Zato pa družabne razmere posameznih dob najbolje spoznamo, če študiramo umetnine dotične dobe. Prav zato moramo reči o umetnosti, da je politična.

Umetnina pa ni politična samo po svojem postanku, ker izvira iz določenih družabnih razmer, marveč je politična zmeraj tudi po svoji vsebini. Umetnost vpliva predvsem na čustvo, a čustvo je prvi politični faktor. Vsako čustvo vpliva namreč na voljo, zato je umetnost, ki vsebuje ogromno energije čustev, silno močno sredstvo za vplivanje na voljo. To pa se pravi: umetnost je politična v širšem pomenu, ker je faktor družabnega reda, včasih pa je politična tudi v ožjem pomenu, ker predstavlja često močno sredstvo v boju za premoč.

Tako sredstvo za emancipacijo delavskega razreda predstavlja danes proletarska umetnost. Spomnimo se še, da sta tudi cerkev in moderna država postavili umetnost v svojo službo; prva z zgradbo in opremo cerkva, petjem, druga s spomeniki vojskovodij, zaslužnih vladarjev itd. Skratka: vse velike politične sile, kakor vladarji, razredi, cerkve in narodi so spoznali v umetnosti sredstvo za vplivanje na voljo v povsem določeni smeri.

Moč katoliške cerkve ni danes več toliko v njeni organizaciji kakor v umetniških sredstvih, ki jih ima na razpolago. Čeprav je cerkvena umetnost danes že mrtva in v svojih slikah itd. celo neokusna, vendar vse to še močno vpliva na kmetiške mase. Če bi imeli socialistično umetnost, ki bi bila tako razvita, kakor je cerkvena, bi bila Evropa že danaj socialistična. Tako pa odvisita postanek socialistične umet-

nosti in socialistične družbe drug od drugega. Samo če zavestno iščemo umetniški izraz te nastajajoče družbe in ga postavljamo v službo razvoja, moremo razvoj pospeševati.

Sedaj bi pa utegnil kdo reči: res je možno, da vpliva družabni razvoj na umetnino, da je umetnina močan propagator človeških idej in interesov, za umetnika pa je vendarle najvažnejše, da izrazi svoje čustvo, — ne pa, da tako ali drugače vpliva na soljudi. Potemtakem je umetnost vsaj v svojem postanku nepolitična. Človek, ki bi tako govoril, ima v nekem oziru prav. Najmočnejši nagon pri ustvarjanju umetnin je pač ta, da skuša umetnik s tem, da vlije v umetnino svoja čustva, svojo strast, oboje v umetnini potopiti. Prvi nagon pri ustvarjanju umetnine je ta, da izrazi umetnik svoje čustvo. Ne smemo pa pozabiti, da poleg tega odločuje pri ustvarjanju umetnine še neki drugi nagon: umetnik hoče namreč z umetnino soljudem nekaj povedati; on ne ustvarja sam zase, marveč kot družabno bitje tudi za druge ljudi in celo za bodoče generacije. In prav pri slednjem nagonu se često zgodi, da skuša umetnik prav zavestno vplivati na soljudi. Odveč bi bilo tu naštevati take umetnike, treba je samo pomisliti na vlogo cerkvenih ali proletarskih umetnikov, na vlogo, ki sta jo imela pisatelja Voltaire in Rousseau pred francosko revolucijo.

Poleg umetnikov, ki skušajo zavestno vplivati, imamo seveda tudi umetnike, ki vtelesaajo v svojih delih vladajočo zavest. Prvi umetniki so revolucionarni, drugi reakcionarni. V obče pa moramo reči, da si revolucionarna in reakcionarna doba izmenjavata.

Često pa izgubi revolucionarni element v umetnini svoj vpliv — zlasti se zgodi to takrat, kadar so bile napake, ki jih graja umetnik, odpravljene. Igrokazi francoskega dramatika Beaumarchaisa so bili v 18. stol. močno revolucionarni, ker so se borili za osvoboditev meščanstva, danes, ko vlada meščanstvo, so izgubili svojo revolucionarno ost. Shakespearove drame so bile silni programi za sproščeni individualizem; danes so izgubile ta pomen in jih gledamo z zgolj »umetniške« plati.

Zlasti politična je bila umetnost v 18. in v začetku 19. stol. Takrat se je meščanstvo borilo proti absolutistični in policijski državi, borilo se je za osamosvojitve in pravico osebnosti. In vse te ideje se močno odražajo v tedanjih umetninah, ki so bile v bistvu močno orožje meščanstva. Ko je meščanstvo doseglo, kar je nameravalo, se je umetnost umirila. Če čitamo danes pesmi ali romane pisateljev iz 18. stol., se nam zde nepolitični. In prav to zapeljuje mnogotere meščanske kritike, da nam te umetnine postavljajo za zgled »čiste umetnosti«.

Seveda pa so tudi umetnine izrazito nepolitične umetnosti (*l'art pour l'art*) izraz povsem določene politične smeri. Tako umetnost si želi danes imoviti meščan, ki se boji za svojo denarnico in ki si želi udobno življenje. Kar imenujemo danes nepolitično, *l'art pur l'artistično umetnost*, je umetnost zavestnih ali tudi nezavestnih konservativcev. Taka umetnost slika obstoječo družbo kot neizpremenljivo, čustva sitega meščana kot bistvo človeškega bitja in žitja. Zato je tudi ta umetnost politična, in sicer v konservativni smeri, ker skuša obstoječe razmere utrditi in jih obraniti pred napadi.

Seveda se današnja *l'art pur l'artistična* umetnost v mnogočem razlikuje od *l'art pur l'artistične* umetnosti v prejšnjih dobah. Ta razlika pa je utemeljena v današnjih družabnih razmerah, ki so drugačne, kakor so bile nekoč. Drugačne že radi silnega razvoja prometa in tehnike, ki močno vplivata tudi na umetnost.

Tehnika in umetnost

Medsebojnosti med tehniko in umetnostjo so še prav malo raziskane, vendar sta obe tako ozko povezani, da med njima ni mogoče potegniti ostre meje. Mogli bi celo trditi, da bi bila taka meja škodljiva i za tehniko i za umetnost. Razlika med delom navadnega lončarja, ki zna lepo okrasiti lonce, in delom kiparja umetnika ni namreč tako velika, kakor se zdi na prvi pogled: povsod prihaja do izraza »človečnost« — tu močnejše, tam slabše. V mnogih ljudeh živi še aristokratski nazor, ki smatra razliko med posameznikom in množico za nepremostljivo; temu nazoru odgovarja tudi nazor, ki skuša potegniti ostro mejo med umetnostjo in življenjem.

Marksisti smo prepričani o enotnosti vsega življenja in vseh družabnih dejstev in zato vidimo tudi v umetnosti izraz človeškega življenja, ne pa nekaj povsem drugega. Umetnost je najvišji izraz vsakokratnega družabnega življenja z vsemi njegovimi nepopolnostmi, predsodki, zmotami, z vsemi kalmi razvoja, propadanja in dviganja. In kakor se umetnost izpreminja z družabnim razvojem in je njegov izraz, tako prav tehnika družabnega dela določa, kakšen naj bo ta izraz.

Nekoč so mnogi trdili, da izgubljata življenje in umetnost »dušo« radi napredka tehnike. Danes je tako naziranje premagano, vsi smo spoznali lepoto moderne tehnike, lepoto lokomotiv, mostov, aeroplanov, modernih stavb itd. Razvoj in lepota tehnike vplivata močno na naše življenje. Pod njenim vplivom smo postali stvarni, zaničujemo vsako dekorativno maskiranje, ki se nam zdi danes smešno, vsako dolgoveznost in patetičnost, ki se nam zdi neiskrena, lažnjiva. Pomislimo samo, kako smešna bi bila dama v široki krinolini in gospod s kodrasto periko v avtomobilu! Tudi pisatelji so postali danes stvarnejši, pristnejši, se izogibljejo sentimentalnosti, ki so jo nekoč uporabljali, ki pa je danes smešna. — Moderna tehnika je torej preobrazila tudi naše čustvovanje, stroji so na poseben način izoblikovali naš čut za obliko.

Toda tehnika še drugače poseza v umetnost: namreč s sredstvi, ki nam jih je dala na razpolago, da se umetnina širi od človeka do človeka. Tu je treba pomisliti samo na iznajdbo *tiska*, ki je omogočil, da se tiska umetniško delo v tisočih in tisočih izvodih in pride tudi v najoddalnejšo vas. Drug tak važen izum je izum *fotografiranja* in z njim zvezanega *filma*, ki gre preko vsega sveta in ga uživajo ljudje vseh dežel in vseh ras. Še globlji pomen bo dobil *radio*, ki je zainteresiral za umetnost tudi ljudi, ki žive daleč od moderne kulture, ki se tako seznanjajo s sodobnim mišljenjem in čutenjem.

Nekaj časa so mnogi opozarjali na nevarnost filma in tudi radia, češ, da uplivata sploščujoče. To velja seveda samo tako dolgo, dokler nam nudita oba »kič«, ne pa pravih umetnin. Umetnost je pri filmu šele v povojih, dasi imamo že nekaj prav dobrih in umetniških filmov. Vsekakor pa ima film vse drugačne razvojne možnosti kakor gledališče, treba ga je samo osvoboditi iz rok reakcionarjev, ki se dobrikajo instinktom, da služijo denar. Prav tako kakor film vpliva kvarno tudi radio, če je v rokah reakcionarjev.

Sodobna umetnost pa ima neko veliko napako, ki se mora odpraviti: občinstvo obsoja v pasivnost. Bodisi v gledališču ali v kinu smo samo pasivni, nesodelujoči gledalci, kakor smo pri radiu pasivni po-

služalci. Razvoj moderne umetnosti more iti samo v eni črti: da pritegne vsakega človeka k sodelovanju. In prav to skuša doseči sodobna proletarska kultura: skuša doseči s tem, da organizira delavske odre, pri katerih se vsak lahko udejstvuje, da organizira recitacijske zборе, goji ritmične plesne in ritmično gimnastiko, kjer nastopajo množice.

(Konec prihodnjič)

LEONHARD FRANK

OD TREH MILIJONOV TRIJE

8. nadaljevanje. — Prevaja Talpa.

Oba še nista bila v celici, ko je stari častnik že telefonično govoril z načelnikom političnega oddelka, ki je takoj imenoval ime in odhodni čas ladje, s katero so ju hoteli po odgonu poslati v Nemčijo.

Za to novo usodo, najgrenkejšo, ki ju je mogla zadeti, sta izvedela šele pozneje. Čez nekaj minut so ju odvedli iz okrogle, stolpu podobne sobe v navadno celico, iz katere se ni dalo uteči, in šele tu so jima odvezli okove.

Tudi tu sta ležala drug nasproti drugemu. Toda zdelo se je, da je pisar popolnoma sam v celici in na svetu. Ni se zmenil za steklenookega in ni mislil na prijatelja in njegova razglabljanja; razmišljal je samo še o tem, kaj ga prav za prav vse še čaka in ali že ni doživel »preveč«. Če je slučajno srečal boječe vprašujoče poglede steklenookega, je pogledal mimo njih.

Vse na svetu bi steklenooki laže prenesel kakor misel, da je izgubil pisarjevo prijateljstvo. Šele čez uro se je upalo njegovo skrbipolno srce izreči skopo besedo: »Ne maraš sedaj nič več zame?« Bil je izgubljen kakor ženska, ki se boji, da je sama uničila ljubčkovo naklonjenost.

Pod njegovim prosečim pogledom se je stopila pisarjeva odrevenelost; nenadoma se je zavedel, da bi bilo ono poslednje, kar bi ga še moglo zadeti, če bi se njuno prijateljstvo razbilo. Tudi on je našel samo skopo besedo, ki pa jo je mehko izgovoril: »Je že dobro.«

»Hans, oh, Hans!« Pri tem je sunkoma pogledaval na desno, čeprav je ležal pisar levo od njega.

»Se že zopet pričinja. Ga že zopet ima.«

Po smrti njegove prve žene se je pričelo tisto pogledavanje na desno in je počasi izginjalo šele v sožitju z drugo ženo; odtlej se ni več ponavljalo.

»Kaj pa se je zgodilo! V bistvu prav nič! Čez nekaj tednov naju izpuste.«

»Meniš?« je vprašal steklenooki in pogledal na desno. Strah, da ne bi izgubil najdražjega, kar je imel na svetu, ga je preveč pretresel.

Spala sta nekako odločno, kakor človeka, ki ne moreta ničesar več doživeti, in v spanju sta molela ustnice naprej; kakor navadno je prinesel drugo jutro paznik kašo. Pojedla sta jo.

In potem sta zopet in kar sama od sebe začela razglabljeti, kaj naj počneta, ko bosta prosta. Vkljub rastoči brezposelnosti je bilo vendar tu še prej mogoče živeti kakor v Nemčiji. Že radi podnebja! je menil pisar.

Nista govorila drug z drugim, izmenjavala sta samo včasih in po dolgih odmorih kratke besede. V molku sta čutila, da se imata rada.

Ob desetih je paznik odprl vrata. Vstopila sta dva moža v civilu. Oni, ki je bil podoben poštnemu uradniku v praznji obleki, je govoril nemški. »Odšla bosta v Nemčijo. Stroške plača vlada. Ob polu enajstih odpluje ladja. Listine dobita na krovu.«

Drugi ju je vklestil, najprej pisarja. Roke navzad. Občutek, ki je bil obenem kakor siv oblak, je objel pisarjevo glavo in njegove oči in se je pogreznil vanj. Medtem ko so ga vklepali, je hotel reči: 'To je konec.' In ko se je zgodilo, je hipoma zopet zaživel, a bil je kakor drug človek: siv in odločen. Niti besedice ni izpregovoril.

»Ne vklepajte me navzad! Saj je vam vseeno. A jaz tega ne prenesem,« je prosil steklenooki in je obupno proseč pogledal onega, ki je govoril nemški; ta je rekel: »Dobro!«

»Imate svoje reči?«

Pisar ni odgovoril. Kar sam naj spozna, da ničesar nimata.

Bolno in izgubljeno je pogledal steklenooki na desno, čeprav so vsi stali na levi.

Tedaj se je pisar prisiljeno zasmel in s težavo rekel: »Dobro, da prideva iz te luknje!«

Steklenooki ga je pogledal vprašujoč ga kakor sinoči, poln bojazni, ali méni resno. Toda pisarjev glas ni surovo zvenel, ko je tolažeč rekel: »Bolje, kakor tu čepeti! Potovanje po morju! Zastonj! Je to slabo?«

Voz je vozil po širokih cestah, ki jih nista nikdar videla. Šele ko se je bližal pristaniški četrti, je postajala mestna slika bolj znana.

Če še minuto odlaša, je prepozno. Potem bo voz že mimo. Sramoval se je, da bi prosil pisarja za pomoč. Sam je rekel: »Moj pes! Dovolite, da ga vzamem s seboj!« In je imenoval krčmo.

»Ne utegnemo več!«

»Ne utegnemo... Potem ostane tu. Potem ostane tu.«

Takega glasu ni slišal pisar še nikoli od steklenookega, čutil je glas v hrbtenjači. »Šoferju bova nekaj dala, če dovolite, da pelje mimo krčme.«

Uradnik, ki je sam imel dva psa, je potegnil uro in zaklical šoferju nekaj španskih besed. Slednji je zavil in našel ozko ulico.

Uradnik je sam skočil v hišo in se zopet prikazal v krčmarjevem spremstvu.

»Da, ta ni nikoli tu, dan in noč išče svojega gospodarja... Kaj pa sta vendar človečka napravila?« Toda voz je že odpeljal.

V malem parnem čolnu je stal neki vojak. Brezposelni pristaniški delavci so obrnili glave in opazovali.

Res, odpeljala se bova, je premišljeval pisar in se nenadoma začudil, da se bosta odpeljala.

Čoln je odplul med orjaškimi ladjami, ki so ležale blizu obrežja. Nenadoma je steklenooki poskočil, toda nič več ga ni videl. Slišal je zategnjeno tuljenje. »On je.«

Uradnik, ki je ljubil pse, je nenaprošen potegnil uro. »Prepozno! Naprej!«

Na nabrežnem zidu je stal koštrunček, ki je našel sled za gospodarjem, in je tulil, da je šlo do mozga. Steklenooki je odrevenel.

Da, je premišljal pisar, vse mehko nas bodo odvadili.

Prevzel ju je mlad častnik. Uradnik mu je izročil listine in se odpeljal nazaj. Ena in dvajset pezov, ostanek od stofuntskega bankovca, sta smela obdržati. Neki mornar jima je odvzel okove.

Prav takrat, ko je privezal uradnik hripavega in vendar z visokim glasom tulečega koštrunčka na vrstico in ga vzel k sebi v voz, se je začel orjak premikati.

Stala sta na palubi ob ograji, nista se nanjo naslanjala, roke sta imela na hrbtu, kakor bi bile še zvezane.

Vse je zaostalo: mrtvi krojač, koštrunček in poslednje upanje.

„Vrzi v smrdečo pristaniško vodo!“

„Kaj?“ se je vprašal pisar.

„Srce!“

VII.

V marseillskem pristanišču, kamor se je bil parnik zatekel, sta jo popihala z ladje. V Nemčijo se nista marala vrniti.

Že kot dečka sta sanjala o tem slikovitem pristaniškem mestu, kjer mornarji vseh dežel in polti po krčmah in javnih hišah zapravljajo svojo mezdo. Čeprav so bili sprehajalci in gostje, ki so sedeli na prostem pred kavarnami, marsičemu vajeni, so se vendar začudeno ozirali za obema sluššanima postavama; v oblekah, ki sta bili nekoč beli, s kuštravimi lasmi in vdrtimi, že mesece neobritimi lici sta bila podobna živalima iz pragozda, ki sta začudo hodili po koncu v nemogočih sandalih.

»Še v zoološki vrt naju zapro, boš videl,« je rekel pisar.

Popoldne sta se zunaj mesta naga solnčila. si sušila lase in pazila na oprano obleko. Samo da je bilo tu namesto vrb eukaliptovo grmičevje in krojača ni bilo več tu in tudi ne stofuntskega bankovca. Oba sta — buleč predse — mislila isto.

Toda v Marseillu sta imela srečo — pisar je dobil delo.

Ko se je pod britvijo elegantnega brivca prikazal pisarjev obraz in so začele za tilnikom šklepetati škarje, se je obotavljajoč se približal mojster, pokazal v začudenju na lase in v slabi nemščini vprašal, ali je barva las pristna.

»O, kaj še! Vsak dar si barvam lase, da sem lepši.«

Z izbrano kretnjo je pobral mojster šop odstriženih las s tal, ga nesel k oknu in si ga navdušeno ogledoval; takega lepega rdečkastega tona z barvanjem ni mogoče doseči.

Čez dva dni — obleka po meri je bila gotova — je sedel pisar v brezhibni, elegantni obleki na udobnem stolu v izložbi brivskega salona in je zardevajoč in bledeč kadil cigarete s toliko naglico, kakor bi bil plačan za to.

Lasje so mu bili počesani po sredi in ena stran je bila ogljeno črno pobarvana; na to stran je kazala puščica z napisom: To je naravna barva las tega gospoda. Na veliki puščici, ki je kazala na nepobarvano stran preče, pa je bilo zapisano: Tako čudežno rdečkasto plavkasta barva se da doseči z mojim barvilom za lase. Tako lepo in pristno barva samo »bravour«.

Promet pred salonom so morali urejevati stražniki.

Čez nekaj dni se je trgovina razmahnila in čez teden dni je mojster zbrogaval svoje barvilo za lase kar po vedrih; vajenci so ga vlivali nato v lepo oblikovane stekleničice z napisom. V vseh oddelkih so od jutra do večera barvali. Črnolasa dekleta so zapuščala salon z rdečkasto plavka-

stimi lasmi, ki so po prvem pranju postali zeleni in jih je bilo treba znova pobarvati.

Pisar sicer ni bil v kletki v zoološkem vrtu, vendar pa ni bil prav nič manj izročeni neprestano mimovalovečemu toku radovednežev: končno se je privadil temu, da so ga občudovali in zasmehovali. Čednim deklicam se je nasmihal, to je bil dolžan po pogodbi. Jedel je, kadil, pil kavo, za izložbenim oknom je živel življenje elegantnega gospoda.

Steklenooki je sedel v krčmi na drugi strani ulice in jedel školjke. Pečene školjke. Juho iz školjk. Školjke z jesihom in oljem. Školjke je jedel steklenooki ves dan. In niso prav nič več veljale kakor dišeč bel kruh, ki je skupno s školjkami imel slasten okus po orehah.

Zvečer je po dovršenem delu hodil steklenooki s pisarjem na izprehod. Poleg gospoda, čigar decentna eleganca bi v vsakem salonu zbujala pozornost, dokler bi se seveda ne odkril, je bil pisar podoben nevarnemu potepuhu: nosil je še zmeraj sandale in v Hamburgu kupljeno, že večkrat zakrpano belo obleko, v kateri je prepotoval skoraj pol Južne Amerike in mnogo noči prespal na prostem. Že nekajkrat so stražniki menili, da morajo odličnega gospoda zaščititi pred vsiljivim lopovom.

»Kadar ne boš imel več dela — saj vendar ne boš mogel zmeraj čepeti za izložbenim oknom —, boš silno eleganten, jaz pa sem takle. Dolgo to ne bo šlo.«

»Potem je treba pač tudi tebe obleči. Ali pa prodam vso ropotijo. Potem bova spet enaka.«

»Bolje je, če potem vse prodaš. Tako bova dobila zopet denar.«

Pisar je zaslužil na teden po tri sto frankov, to je petdeset mark. Oba sta bila dodobra nasičena in sta bila videti prav zdrava, ko sta sedela na prostem in pila moko, pred sabo slikovito večerno pristaniško življenje.

»Torej, poizkusi, kar hočeš, pravega dela dandanes v vsej Evropi in na vsem svetu ne dobiš; in s takole bedasto neumnostjo je nenadoma vse v redu,« je rekel pisar in si obrisal potno čelo, ne da bi se odkril.

Bila sta zadovoljna, godilo se jima je dobro, na daljno bodočnost nista mislila, temu sta se bila odvadila.

V vsem Marseillu ni bilo končno človeka, ki bi še ne videl pisarja in njegove razpolovljene glave. Tudi časniki so prinesli njegovo sliko, v dvobarvnem, rdečem in črnem tisku.

Neki dan se je prikazal v brivskem salonu stražnik in je zahteval listine po vsem mestu znanega gospoda, ki še zmeraj ni bil javljen na policiji.

Boječi mojster je vedel, da nima pisar francoskega vizuma, in je gostobesedno pojasnil, da bo skušal naslednji dan zadevo urediti. Toda pisar je prelomil pogodbo, nič več ni prišel.

V katero deželo hočeta? In na kakšni imeni naj se glasita potna lista?

Hotela sta v Italijo in potna lista naj se glasita na njuna imena, da bosta soglašala z drugimi listinami.

Naslednji dan sta šla po ponarejena potna lista in se odpeljala v Genuo. Imela sta sedemnajst pezov in osem sto frankov, razen tega vsak po par čevljev in uporabno obleko, ki sta ju brez doplačila zamenjala pri nekem starinarju za elegantno opravo. Pisarjeva desna polovica glave je bila mrliško zelena.

Sobica, ki sta jo bila najela, vsa mornariška krčma, duh, gostje in tudi pogled na pristanišče, posejano z ladjami, ter na odprto morje — vse to je bilo tako podobno njenemu prenočišču v Buenos Airesu, da sta mislila, da sta zopet tam.

Toda tega čuvstva nista marala. Južna Amerika je bila za njima kakor nevarna bolezen, ki sta jo še zdravila — včasih z alkoholom in včasih s sanjami, polnimi želj, iz katerih sta se vsa blažena zbudila: Dva moža, ki nista mogla pozabiti, kaj sta tam zapustila.

Pisar je hodil po cestah in iskal delo; v vsem mestu, ki se beli po hribu, prav tja do trdnjave, ki obvladuje morje, povsod, na mnogih hišah in plotovih je videl narisane diktatorske pečate, črni, v nadčloveški velikosti, z belimi, naprej stoječimi ustnicami.

Prvi ga niti poslušal ni, drugi ga ni razumel, sedmi ni utegnil, salon ob glavni cesti je bil preeleganten za tako reklamo, dvanajsti ga je vrgel ven. Toda pisar se je neumorno trudil, hotel je služiti denar, hotel je kapitalizirati svoje lase, dokler ne bi poslednjega izgubil.

Mojster nekega boljšega manjšega salona si je dal obširno poročati o silnem uspehu, ki ga je dosegel tovariš v Marseillu, in je prečital časnike, ki mu jih je dal pisar.

Zmenila sta se za plačo — tedensko deset mark manj kakor v Marseillu —, elegantna oprava je bila naročena.

Pisar je doživel v izloženem oknu isto, kar v Marseillu. Samo da je bil sedaj že vajejen sedenju za reklamo; jedel je in pil in kadi povsem mirno in je včasih nekoliko užaljeno pogledal ven, če je bilo tam čudenje le preglasno. Redkeje kakor v Marseillu pa se je nasmehnil lepi deklici, ker so ga ovirale obrvi. Mojster je namreč vztrajal pri tem, da morajo tudi obrvi dokazovati visoko vrednost barvila.

Zvečer po prvem delovnem dnevu sta sedela v bleščeče razsvetljeni kavarni, ki je imela samo dve steni. Mimo drugih dveh sten, ki sta bili odprti, je valovala zunaj množica. Igrala je godba.

Steklenooki, ki je hotel tudi kaj prispevati v skupno blagajno, je vprašal, ali bi se ne dalo doseči, da bi ga najeli za natakanje barvila v stekleničice.

Pisar, ki je imel na glavi klobuk in otožno podpiral glavo z rokami, da bi zakril črne obrvi, je rekel samozavestno: »Mora te najeti, če zahtevam.«

Nenadoma so vsi gostje stali — kapela je igrala fašistovsko himno.

Tega nista storila. Tega pa že ne! Nista mogla. Stala sta na drugi strani barikade, ki je l. 1930. razpolavljala vse človeštvo bolj vidno, kakor kadarkoli preje. Čeprav sta vedela, kakšne posledice si lahko nakopljeta, se nista dvignila. Kot odposlanca druge strani sta se naslonila nazaj. To sta morala storiti.

Vihar se je zbudil nad njima. Neki stražnik ju je izvlekel izpod homatije prevrnjenih miz in stolov in ju je — oba sta bila oblita s krvjo — suval pred seboj ven. Kapela je ponovila himno.

Šest dni je minilo, preden se je našel v Genui uradnik, ki ju je mogel vprašati v nemščini: »Na katero mejo naj vaju odpravimo?«

Dva stražnika sta ju spremljala do Chiassa. Švicarska obmejna straža ju je takoj izpustila, ko sta povedala, zakaj so ju izgnali.

Korakala sta proti Luganu — listnico s sedemnajst pezi in osem sto franki je pisar med tepežem izgubil — prebila sta se do Zürich, preživljajoč se z nezrelim sadjem in največ z zalogo, ki sta jo bila pojedla v Marseillu.

Edini brivec, ki pisarja ni takoj zapodil, ga je potrkal s kazalcem po prsih in rekel: »Tu ni Italija!«

»Toda saj je šlo tudi v Marseillu!«

»Tu ni Francija; tu je Švica.«

Tu se ni dalo nič napraviti — bila sta v Švici.

Pot skozi vso Nemčijo je bila dolga in težka za oba, ki se še zmeraj nista priučila prosjačenju.

(Dalje prihodnjič.)

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Naročnike za Marxov »Kapital«, ki ga izda o božiču v poljudni predelavi Borchardta konzorcij »Svobode«, jeseniški »Svobodaši« prav pridno nabirajo. Akcijo za nabiranje so organizirali enako uredbi strokovne organizacije SMRJ, ki je analogno oddelkom v tovarni razdeljena v 16 sekcij. Te sekcije imajo svoje redne sestanke in te redno obiskuje član načelstva »Svobode« s. Franc Škrlič ter tam ob koncu poroča o izdanju »Kapitala« ter obenem nabira naročnike za knjigo, ki je — kakor pravilno trdijo meščani — soc. sveto pismo. Naročniki se pridno oglašajo, dasi razmere med delavstvom KID niso najugodnejše in kažejo zanimanje za stvar. Priporočamo tudi sodrugom po drugih krajih naše ožje in širše domovine, da nabiranje naročnikov organizirajo slično, da pride »Kapital« med najširše plasti našega delavstva.

—on—

Miroslav Krleža, Povratak Filipa Latinovicza. (Roman. Izdala Minerva, d. d., Zagreb, 1932.) — Zopet novo hvaležno delo! Po »Treh kavalirih gospojice Melanije« in ciklusa o Glembajevih je gornji roman samo nadaljevanje Krleževega celotnega dela, v katerem nam riše vso provincialno trohobo naše sredine ali — kakor sam pravi — propadanje stare civilizacije, ki je brez vsake vrednosti. Krleža se je tudi to pot posrečilo, da nam je z močno interpretacijo in v temperamentnem slogu podal strog prerez naše provincialne mlakuže, ki se v njej duši vse, kar je napredno in človeško. Krleža je v naši književnosti prvi, ki uporablja v beletristiki materialistično dialektiko, metodo, s katero ostro kritizira sodobno meščansko družbo.

O Krleža je danes težko pisati, ker so mnenja o njem močno deljena; dočim ga meščanski in malomeščanski kritiki povsem odklanjajo, ga socialni kritiki hvalijo in citirajo nekatere odlomke iz njegovih del kot neko mesijansko blagovest.

Kar se tega tiče, moramo predvsem pobotiti sledeče: Miroslav Krleža presega ne samo s svojim poštenim delom, temveč tudi radi svojega visokega talenta večino sodobnih in tudi prejšnjih književnikov in že zato zasluži vso pohvalo. Toda tista slava, ki mu jo izkazujejo nekatere socialno orientirane skupine, boleha radi precejšnje količine neiskrenosti, lastne nesposobnosti in hinavščine. Te himne so sumljive že radi neomejene udanosti! Ti kritiki delajo isto, kar njihovi sosedi: meščani in malomeščani, samo v obratni smeri. Tak kult osebnosti je neumen, nezdrav in lažnjiv tem bolj, ker ga opravljajo ljudje, ki ob vsaki priliki poudarjajo kolektivizem!

Krleževa dela je treba oceniti objektivno, pošteno in iskreno. Predvsem moramo naglasiti, da je Krleža zanikovalec vsega, kar v današnji družbi obstoji. Toda v tej njegovi negaciji se ne vidi ideologije: Krleža enostavno zanikuje vse in ne upošteva proletarijata, ki bo odigral svojo zgodovinsko nalogo. Najboljši primer za to so njegovi kolektivni opisi, kjer opisuje maso, ki se mu zdi grda in siva »kakor fotografski negativ«.

Krleža negira vse to skoro živčno, nevrastenično subjektivno. Nikoli se ne vprašuje za vzroke negativnosti: zakaj so lica iz mesa bleda, klovnska, zverinska? Krleža ve za vzroke, a njegova negacija je vkljub temu splošna in an-

arhična in zato nepravilna, ker je postavljena preširoko. V tem oziru se Krleža močno razlikuje od Cesarca, ki ima mnogo pozitivnejše stališče napram množici, proletarijatu. Cesarec živi z njim in nam podaja njegove napore za izboljšanje iz temeljev. Prav zato je Krležovo ideološko stališče zgrešeno in to velja za vsa njegova dela.

Treba pa je upoštevati, da je Krleža že leta stal in še danes stoji pošteno na liniji, ki si jo je izbral. Njegova dela pa so — z omejitvami, ki smo jih zgoraj navedli — močan dokument trohnobe privilegirane razreda. In prav zato jih najtopleje priporočamo.

Vilko Ivanuša.

Albert Londres, Zemlja abonosa. (Originalni naslov: Terre d'ebène. Iz francoščine prevedel Milan V. Bogdanović. Oprema Pavel Bihaly. Izdal Nolit, Beograd, 1932.) — S to knjigo nam nudi Nolit priložnost, da se seznanimo z Albertom Londresom, znanim francoskim časnikarjem, ki je nedavno umrl o priliki požara francoskega parnika Georges-a Philliparda. Še važneje pa je, da se v tej knjigi seznanimo s strašnim življenjem afriških Zamorcev, ki je vse drugačno, kakor nam ga slikajo »kulturno-propagandni« filmi o »romantični« Afriki, pariška kolonialna razstava ali pa razni bogomolski afriški misijonarji. Albert Londres je smelo in resnično razkril vse strahote, ki jih počenja evropski imperializem v znamenju »civilizacije«, za čemer se skrivata eksploatairanje delovne sile in naravnega bogastva.

Albert Londres je predvsem reporter. Nima pa tako izrazito ideološkega stališča, kakršnega ima E. E. Kisch. Londres je mestoma celo malo naiven in se iz meščanske humanosti zgraža nad vsem tem. Vse, kar more reči o strašnem izrabljanju in mučenju Zamorcev, je: »Organizacija dela v Afriki bi mogla biti nekoliko pravičnejša!« Toda Albert Londres je meščanski časnikar, ki je vsaj toliko pošten, da odkrito opisuje vse strahote, ki jih počenja njegov razred v Afriki.

Važna pa je ta knjiga, ker nam pokaže resnični obraz sveta, ki so ga doslej tendenciozno prikazovali in slikali.

Knjigo je zelo dobro prevedel Milan V. Bogdanović, opremil pa prav odlično Bihaly. Delo toplo priporočamo.

Vilko Ivanuša.

Dva nova slovenska prevoda Upton-a Sinclaira. Od del Upton-a Sinclaira imamo Slovenci še prav malo prevedenega; doslej so izšli pri nas sledeči njegovi pre-

vodi: Močvirje (The Jungle) v prevodu Zavertnika in Kakerja; dalje Jimmie Higginsa v prevodu Ivana Molka (oboje je izšlo v Ameriki) in Samuelovo iskanje v prevodu p. Fr. Ačka. Zdaj pa sta začela v listih izhajati dva nova prevoda Sinclaira: ameriška »Prosveta« priobčuje v prevodu Burija Sinclairov roman: »Sto procentov«, »Delavska Pravica« pa je začela priobčevati v prevodu Mirka Javornika Sinclairov roman: Dolarji (Mountain City). Želeti bi bilo še več Sinclaira, ki je prepričan socialist.

—on—

Aleksej Remizov: Na sinjem polju. (Prevel Miran Jarc. Avtoriziran prevod iz ruščine. Ljudska knjižnica. 1931. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Str. 220.) Zgodba Olge, hčerke Aleksandra Pavloviča iz VataGINE od zibelke preko ljudske, srednje in visoke šole do zrelih let. Nekak životopis — ki je obenem zrcalo razmer, ki v njih Olga živi. Doma v VataGINI, v mestu srednje šole, na univerzi, v ljubezni. Opaziti so že početki revolucionarne Rusije, saj celo Olga postane revolucionarka — in povest se celo konča v prvem letu petrogradske neodvisnosti. Zanimiv prikaz ruskega življenja, ki je tako skrito in tako raznoliko in težko razumljivo, da ni nič odveč, kar nam lahko pripomore priti bližje njegovega bistva. Zato bo pri čitanju te knjige služila našim čitateljem tudi predvsem ta smernica.

—on—

Gabriela Preisšova: Potočnikova Truda. (Koroška povest. Iz češčine prevedel Ivan Podgornik. V Ljubljani 1932. Založila »Žena in dom«. Str. 120. Cena vez. 30 Din.) »Koroška povest«, pove že podnaslov. In slovensko-koroška dodajam. Tam v Sinjem vrhu in Rožnem dolu živita Truda Potočnikova in njen poznejši mož učitelj Mirko Kovač. Truda je Kovačeva najstarejša učenka, vzljubita se in Mirko jo po nekaj letih poroči. Tako živita, imata otroke, sina jima ugonobi vojska, Kovača pa žalost nad izgubo sina in nad izgubo Koroške od Jugoslavije. Iz povesti zveni precej ljubezni do rodne grude in do naroda — vendar je nacionalizem, ki ga zlasti doživlja Kovač, le na redkih mestih pretiran, kar je pa navzlic temu v škodo povesti. Sicer pa je to ljubka slika koroških razmer, učiteljske družinice iz krajev, kjer se slovenstvo pretaka v nemštvo, kjer se en in drugi narod stikata in namesto mirnega, bratskega in prijateljskega sožitja borita za prestiž in odločujoči vpliv: v kvar enemu in drugemu. Povest nima visokih ciljev, pa bo kljub temu lahko užitek in sprememba ob uri nemira.

—on—

Knjižnica »Svobode« na Jesenicah deluje prav lepo naprej. V II. četrtletju (april—junij) 1932 je imela 356 obiskovalcev, med temi 9 novih. Ti so si izposodili 628 slovenskih in 99 nemških knjig, skupno 727 knjig za izposojnino 913.25 Din. Napram prvemu četrtletju je promet padel za 250 knjig, kar pa je umljivo, če pomislimo na razburjenost, ki je vladala

te mesece na Jesenicah in na pričetek poletne sezone. Meseci si slede: april 140 obiskovalcev, 4 novi, 289 slovenskih, 40 nemških knjig; maj 91, 1, 129, 23; junij 125, 4, 210, 36. Knjižnica, ki ima skupno 232 članov, si nabavlja sproti vse pomembnejše nove knjige. Ima tudi precej raritet.

—on—

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

12. delavski prosvetni večer v Ljubljani se je vršil v ponedeljek, dne 27. junija t. l. Otvoril ga je Grahor Ivo s predavanjem o novi delovni šoli; zatem so sledili godba in tercet »Zarje«, recitacije, solospevi, med njimi zlasti nastop 13 letnega L. Krušiča, oktet Glasbene maticice, ples Katje Delakove in h koncu prvi nazor iz »Hlapca Jerneja«. Večer je uspel sijajno.

Jesenice. Zdaj, ko je poletna sezona, nimamo mnogo prireditvev, saj vročina ne dá v zaprtih prostorih dihati. Sportniki se pridno gibljejo. Na predvečer Mednarodnega združnega dne smo priredili akademijo; pod Možakljo planiramo za sportni prostor, vsi odseki se pa pridno pripravljajo na jesensko sezono. Seveda nabiramo pridno člane za Cankarjevo družbo in naročnike za »Kapital«, dasi gre to precej hudo in težko. Knjižnica deluje brez prestanka. Šahisti se pripravljajo na turnir, ki so ga zadnjič odložili zaradi nepredvidenih težkoč, ker so dne 29. junija v tovarni delali itd. V petek, dne 8. julija t. l. smo priredili predavanje s skioptičnimi slikami. Predaval je s. Cvetko Kristan o »Novi Kitajski«. Udeležba 50. Vse ostalo je v redu.

Slavnoštno akademijo je priredila jeseniška »Svoboda« v proslavo X. Mednarod. združnega dne v petek, 8. julija 1932 ob 8. uri zvečer v Delavskem domu na Savi. Vse združne svobodne delavske organizacije so proslavile ta svoj dan in »Svoboda« je dala tej proslavi svečan značaj, kar je povdaril tudi s. Cvetko Kristan v pozdravnih in posvetilnih besedah. Svoje besede je podkrepil iz Herweghove »Zvezne pesmi«. Nato je zapel pevski zbor »Svobode« pod vodstvom s. Martina Jerama štiri pesmi: Zadržno, Bratje, le k solncu, k svobodi, Jaz bi rad rdečih rož (od V. Vodopivca) in Irschnovo: Vzbujenje duhov.

Mogočno je zvenela po dvorani Zadržna pesem.

Mala Jeramova Alma je potem malo zafrknila zabavljače z njih himno, a jim dala tudi zlat nauk:

»Če je tako, besed odslej,
ti svojih ne zapravljaj,
dolžnost izpolni svojo prej,
potem — zabavljaj!«

(Zadr. kol. 1926, str. 84.)

Štravsov Pavle je recitiral pesem A. P. Krasne iz Parka Hilla (USA): Proletarskemu otroku, s. Mila Šlibarjeva je pozvala v A. T.-evem »Klicu proletarskim ženam« delavske žene.

S. Tilka Škrljeva je pa recitirala po »Svobodi« Toneta Čufarja: Sneg.

Vse recitacije so izpadle dobro.

Sledila sta ss. Franc in Joža Čelešnik z dvema violinama ob spremljanju klavirja (s. Rinaldo Franc) ter zaigrala Martelovo: Mornarjevo usodo in po vmesni točki še Langerjevo Staro mater. Žela sta za svoje dovršeno sviranje zaslužno pohvalo.

Sledila sta solospeva in še dvo-spev.

S. Milka Markeljnova je zelo prikupno zapela Ružičevo: »Nezvesto«, dočim je s. Lojzka Otrinova zapela simpatično Vilharjevega »Metuljčka«. Dasi sta obe imeli tremo, sta vendar s svojim prvim nastopom osvojili poslušalce in si tako otvorili pot za nadaljnje nastope, ki naj kmalu sledijo. To je zlasti potrdila naslednja točka, Ružičev dvospev: Divja roža. Ta točka je tako ugajala, da sta jo morali ponoviti.

Ta novi oddelek, solopetje v pevskem odseku, vadi s. Franc Rinaldo, ki je tudi spremljal svoji učenki. Njegovo spremljanje tu in pri violinskih točkah je bilo dovršeno. Solospevi bodo nova točka, ki bodo privabili poslušalce in bodo tudi sicer vsemu članstvu v zadovoljstvo.

Kot predzadnja točka je bil nastop violinskega kvarteta pod vodstvom s. St. Bokava. Zaigral je tri skladbe, od katerih je ugajala zlasti druga. Kvartet se lepo razvija.

Zaključek je bil višek akademije: **Nastop recitacijskega zbora jeseniške »Svobode« z Molково pesmijo »Mi vsi!«** v režiji s. Fr. Škrlja. Jeseniški sodrugi so bili pod vtisom mogočnega zbora v zelo učinkoviti in smiselno globoki režiji močno konsternirani, saj je bil naš »Mi« resmočen.

Vsi so izpolnili svojo nalogo: Sodr. Škrli kot »Jaz sem« in zbor kot »Mi vsi«. Ob koncu je bila dvorana tako navdušena, da ni bilo pritrjevanju ne konca ne kraja in je moral zbor to zaključno sliko ponoviti. Jeseničani si žele še več recitacijskih zborov.

Akademija je uspela tako v posameznostih kot v celoti. Dosegla je svoj namen in želja je, da bi se jo ponovilo. Tudi »Svobodaši« se zavedajo potrebe močnega delavskega združništva in so mu zato v pomoč. —on—

DELAVSKA PESEM IN GLASBA

Internacionala delavskih pevskih društev. Leta 1926. je bila v Hamburgu sklenjena združitev delavskih pevskih društev v Delavsko pevsko internacionalo. Na tem kongresu so bila navzoča poleg nemških delavskih pevskih društev le še angleška. Od tedaj pa je Internacionala neprestano rastla in rastla, ker so se javljala vanjo vedno nova delavska pevška društva. Na drugem kongresu te Internacionale, po kratki IDAS, je bilo včlanjenih že 11 velikih državnih zvez in 2 posamezni pevski društvi. Zdaj tvorijo pa članstvo IDAS-a 17 zvez in 1 posamezno društvo, ki imajo skupno 250.000 članov. Od tega članstva ima nemška zveza sama 190.000 članov. V drugi polovici junija se je vršil v Braunschweigu tretji kongres IDAS-a. Težka gospodarska kriza je preprečila mnogim zvezam prisostvovati kongresu po lastnih delegatih, nego je več zvez poslalo samo pozdravna pisma, v katerih so se priznale k mednarodni solidarnosti. Iz istega vzroka je bila odgodena tudi velika mednarodna delavska pevška prireditelja, in sicer do prihodnjega kongresa. Kongresa so se udeležili zastopniki avstrijskih, madžarskih, nemških, švicarskih, alzaških, čehoslovaških (čeških in nemških) in angleških zvez delavskih pevskih društev. **Novo ustanovljena delavska pevška zveza oz. podzveza »Svoboda« iz Jugoslavije se je k Internacionali prijavila z 12 pevskimi odseki in je pozdravila kongres.** Nedavno je pristopila delavska pevška zveza iz Alzaške. Zdaj se vrše pogajanja za vstop francoske, finske in estonske delavske pevške zveze.

Sodr. Fehsel, ki je predsedoval kongresu, je podal poročilo upravnega odbora IDAS-a. Zlasti je poudaril velik pomen te Internacionale za mednarodno zблиžanje in sporazum.

Iz poročil posameznih državnih pevskih central je bilo mogoče ugotoviti, da kljub krizi in veliki brezposelnosti raste aktivnost dela delavskih pevskih društev na vseh področjih njih udeleževanja. Sodr. Fränkel je v svojem govoru naglasil kot vzpodbudo za nadaljnje delovanje te resnice: »Z glasbo se lahko sporazumevamo v vseh deželah.« —on—

Pevski zbor »Svobode« v Celju je priredil v soboto, dne 9. julija t. l. zvečer v mestnem parku zelo dobro obiskan koncert, na katerem je izvajal 14 pesmi, 3 pa je moral še ponoviti. Občinstvu so »Svobodaški« koncerti zelo po godu in tudi časopisje je polno hvale. »Jutro« pravi, da je celjska »Svoboda« eden najboljših moških pevskih zborov v banovini.

Na akademiji za proslavo Mednarodnega združnega dne v Celju je sodeloval z uspehom tudi pevski zbor celjske »Svobode«. Tudi drugi »Svobodaši« so se te proslave udeležili in s tem dokumentirali, da jim je za solidarnost v delavskem gibanju.

II. mladinsko akademijo je šišenska »Svoboda« priredila v soboto, dne 25. junija t. l. zvečer v Delavski zbornici v Ljubljani. Nastopi naših najmlajših so spet navdušili vse in želeti je samo, da se ti nastopi pojavljajo še često in redno.

Podružnice, podpirajte list z rednim obračunavanjem članarine!

DELA VSKI SPORT

VI. kongres Socialistične delavske sport. internacionale (SASI) je bil prvotno sklican na 23. do 25. julija t. l. Ker se pa 31. julija t. l. vrše v Nemčiji volitve v državni zbor, ki se jih bo udeležila tudi cela vrsta glavnih delavcev v nemških delavskih in telovadnih zvezah, je bilo treba kongres preložiti za mesec dni. Kongres se bo vršil zdaj od 20. do 22. avgusta t. l. v Lüttichu v Belgiji s tem dnevnim redom: 1. Poročilo mednarodnega odbora, posameznih odsekov in zvez, združenih v Internacionali. 2. Poročilo o II. Mednarodni Delavski Olimpiadi. 3. Sprememba pravil Internacionale. 4. Mednarodni telesno-vzgojni stiki. 5. Vprašanje mladinske vzgoje v delavskih telovadnih in sportnih zvezah. 6. Žena v Socialistični telesno-vzgojni Internacionali. 7. Volitve mednarodnega odbora. 8. Določitev datuma in kraja III. Mednarodne Delavske Olimpiade. Pred zasedanjem kongresa se bodo vršila posvetovanja mednarodnega vzgojnega odseka, ki se vrše dan pred glavnimi razpravami. Večina zvez pošlje na ta kongres svojega delegata.

Avstrijski Askö (Delavska zveza za sport in telesno vzgojo) šteje 247.418 pripadnikov, a je lani izgubila 7212 članov. To je v glavnem posledica težke gospodarske krize. Zanimivo je, da v današnjih razmerah nití nogomet ne more zadostno pridržati mladih ljudi v gibanju, kar najboljšje vidimo v nogometnih društvih zveze, kjer je padlo število članstva kakor tudi naraščaja. Tudi drugi sestavni deli, s soc. demokratično mladino vred, katero gibanje je tudi pridruženo Asköju, beleži izgube. Dne 11. in 12. junija t. l. se je vršil na Dunaju zvezni kongres Asköja. O nalogah v bodočnosti je poročal na njem sodr. dr. Deutsch, predsednik SASI, ki je pozival delavstvo zlasti k združenemu boju proti »hakenkreuzlerjem«. Na temelju referata sodr. dr. Kanitza se je obširno razpravljalo o vzgojnem delovanju v zvezi. Volitve novega zveznega odbora s sodrugi dr. Deutschem, Happschem, Püchlerom, Gastgebom in dr. Tandlerom na čelu so bile izvedene soglasno.

—on—

S. K. »Svoboda« Zalog agilno deluje. Odigral je tekmo letošnjega leta že nad dvajset tekem z menjajočim se uspehom. Svojo drugo kvalifikacijsko tekmo so odigrali »Svobodaši« dne 5. junija v Hrastniku proti S. K. »Hrastnik« ter izgubili s 4:0 (polčas 0:0). Hrastničani so bili v precejšnji premoči, vendar pa so imeli mnogo posla z izvrstno razpoloženo

obrambo Založanov, ki so klonili šele zadnje pol ure. V nedeljo, dne 12. junija je podlegla »Svoboda« Zalog »Svobodi« Moste v razmerju 5:3. V moštvo Moščanov je nastopilo nad polovico igralcev ljubljanskih javnih klubov. Prvi polčas je končal s 5:0 v korist »Svobode« Moste, ki pa ni mogla vzdržati tempa in so Založani bili v drugi polovici v veliki premoči, kar so dokazali tudi številčno in je samo konec rešil gostom rezultat. Dne 26. junija: »Svoboda« Zalog : »Perun« Vič 3:2 (0:2). Tudi tu gosti niso vzdržali tempa, ki so ga v prvi polovici sami diktirali. Dne 3. julija t. l. je praznovala kulturna organizacija »Svoboda«, podružnica Zalog, 5 letnico obstoja ter je sportni klub v okviru proslave otvoril svoje igrišče. Isto sicer ne odgovarja vsem potrebam, vendar je mladi klub lahko nanj ponosen — saj je to plod težkega dela in požrtvovalnosti zaloških »Svobodašev«. Za ta dan je bila povabljen v Zalog rezerva ljubljanske »Svobode«, ki je preje'a pred pričetkom igre od zaloških sodrugov lepo zastavico. Tekma je končala neodločeno s 5:5, kar znači lep uspeh domačih. V splošnem se opaža, da se Zalog razigra vedno šele v drugem polčasu, kar pa je mnogokrat prekasno. Klub je še mlad in ima vse pogoje za obstoj in napredek.

Ljubljanski S. K. »Svoboda« se pripravlja na kvalifikacijski tekmi za obstoj v podsavezni ligi s S. K. »Slovanom«, katerih prvo odigra dne 17. julija t. l. Dne 19. junija t. l. je igral v Celju proti S. K. »Celje« in bil poražen s 4:3 (1:2). Tu je igralo pri »Svobodi« pet rezerv, ki so dopoldne igrale že v Ljubljani proti ŽSK »Hermesu« in bile poražene v rez. tekmi 6:2 (4:1). Dasi je S. K. »Svoboda« vodil s 3:1, je vsled popuščanja rezerv S. K. »Celje« zmagal. Dne 3. julija t. l. so igrali ljubljanski »Svobodaši« (rezerva) proti zaloškim sodrugom s 5:5, kar je zelo sodružno, ko so igrali prvi polčas s 4:1 zase in so vodili celo 20 minut proti koncu s 5:3. Dne 10. julija je pa »Svoboda« I. porazila »Amaterja« v Trbovljah s 3:0.

SK »Svoboda« Maribor marljivo deluje. Nima pa v zadnjem času sreče. »Svoboda« I. je bila 19. junija poražena od rez. ISSK »Maribora« z 0:2 (0:0). Mladina »Svobode« je nastopila 26. junija proti mladini »Maribora« in je podlegla pičlo s 3:2 (2:2). 10. julija pa jo je odpravila mladina »Železničarja« kar s 5:0 (3:0). Mariborski SK »Svoboda« se mar-

ljivo pripravljala na sprejem in revanžno tekmo z ASK »Voitsberg«, ki ga obišče 16. in 17. julija.

Nogometni odsek »Svoboda« na Jesenicah je igral spet dve mednarodni tekmi, tako, da jih je že sedem letos. Dne 26. junija t. l. se je vršila tekma s S. K. »Rapid« iz Celovca, ki je porazil »Svobodo« s 5 : 3 (0 : 1). »Svoboda« je že vodila z 2 : 0! Dne 10. julija so pa Svobodaši porazili večletnega prvaka Koroške S. V. »Austria« iz Celovca, sicer delno kombinirano, s 5 : 6 (3 : 3). Isto nedeljo so jun. »Svobode« porazili S. K. »Hrušica« s 3 : 1 (2 : 1).

Sportni klub »Svoboda« na Jesenicah je deloval doslej v nogometnem, hazenaškem in smučarskem odseku. Nedavno pa sta bila ustanovljena še dva odseka: lahkoatletski in težkoatletski (rokoborba), ki pridno vežbata. Za slednji odsek je precejšnje zanimanje. V zadnjem času pomagajo sportniki brezposelnim na »Stan in dom«-skem svetu graditi stadion.

Hazena S. K. »Svobode« je igrala dne 26. junija t. l. z »Bratstvom« 3 : 5 (0 : 2). Zdaj se je prijavila za hazenaški pokal in bo igrala prvo tekmo 17. julija t. l. s S. K. »Bratstvo«. Mnogo uspeha!

SK »Grafika« igra v ljubljanskem I. razredu. 26. junija t. l. je nastopila proti »Primorju« II. in podlegla s 7 : 0 (4 : 0). Ko pa je igrala 10. junija ponovno s »Primorjem« II, je zmagala s 5 : 4.

SK »Amater« iz Trbovelj je odigral prvenstveno tekmo s SK »Celje« in podlegel prvič, dne 26. junija t. l., s 6 : 1 (2 : 1). 10. julija pa je tu gostovala ljubljanska »Svoboda«, ki ga je tudi porazila s 3 : 0.

SK »Olimp« iz Celja je gostoval v Trbovljah in porazil tamošnjega nekdanjega prvaka s 5 : 3 (4 : 1).

Trofeje nogometnega sporta! Do kakšnih izrodov vodi nogometni sport, ki mu je cilj zmaga in uspeh posameznega kuba, naroda ali države, kažejo po-

ročila nekaterih listov o škandalih na nogometni tekmi za srednjeevropski pokal (Mitropa-Cup), ki se je vršila dne 10. julija t. l. v Turinu v Italiji med praško »Slavijo« in turinskim »Juventusom«. Že prejšnjo nedeljo je v Pragi pri tekmi med istima kluboma, ker je zmagala »Slavija«, italijanski igralec Cesarini natepel in potolkel na tla dunajskega nogometnega sodnika Brauna. Pri revanžni tekmi so pa pričakovali Italijani z največjim ogorčenjem Čehe, ki so bili tri dni pred tekmo zaprti in obkoljeni od policije v nekem turinskem hotelu, ker bi jih Italijani, kot pravijo, sicer pobili do mrtvega. Na igrišče so jih privedli po velikem ovinku in skozi zadnji skriti vhod. Igrišče je stražilo 1500 policistov. Pri tekmi so italijanski igralci naskakovali Čehe, potem pa je začelo leteti kamenje. Ko se je zgrudil, zadet od kamna, prvi Čeh, so igro ustavili in potem nadaljevali. Potem je pa obležal češki vratar nezavesten, zadet spet od kamna; igro so prekinili in jo nato po 10 minutah spet odžvižgali. Sodnik Miesz je bil pod vplivom občinstva. Igra je končala z 2 : 0 v škodo Čehom; oba goala pa sta padla iz kaz. strelav. Med Čehi je vladalo ogorčenje nad sirovostjo Italijanov. Psovki, ki so padale na račun Čehov, baje ni mogoče popisati. Pozdrav nekega italijanskega lista je bil sledeč: »Atleti spadajo na igrišče, prasci pa v hleve.« Zdaj se prepirajo: komu je to veljalo!

To je baje delo za pobratimstvo in sporazumljenje med narodi. Sfanatizirani ljudje, vzpodbujeni po nacionalnem šovinizmu, pač menijo, da je zmaga, dosežena z goljufijo in po nepravni poti — tudi zmaga! Pa je potem možno, da pride iz telesne vzgoje, katere del je tudi sport z nogometom vred, do telesne in duševne — pokvarjenosti najhujše in najnižje vrste!

Delavski sportniki! Izigibajte se vsakršnemu pojavu sirovosti, brutalnosti ali nasilja, če hočete ohraniti čistost in čast svojemu imenu! Tekmujte mirno in vztrajno ter pazite, da zmagate z znanjem! Časten poraz je boljši kot nečastna zmaga.

—on—

RAZNO

Tečaji za brezposelni naraščaj. Čehoslovaško ministrstvo za šolstvo in narodno prosveto, ki ga vodi kot minister soc. demokrat sodr. dr. Dérer, je izdalo naredbu o organizaciji javnega prosvetnega skrbstva za brezposelne, zlasti za nara-

ščaj. Organizacija tečajev za te brezposelne bo poverjena prosvetnim zborom in prosvetni komisiji, ki morajo delovati v sporazumu in v sodelovanju z občinskimi upravami, s strokovnimi organizacijami in z delavskimi prosvetnimi orga-

nizacijami. Smernice obsegajo program teh tečajev in šolska vzgoja se ima vršiti v splošni ali strokovni smeri. Program je seveda okviren in prireditelji ga lahko usmerijo oz. dopolnijo po krajevnih potrebah. Najmanjše število učnih ur mora biti 30, slušateljev mora pa biti najmanj 40. Važno je, da se ti tečaji lahko priredijo v zavetiščih za brezposelne. Ta zavetišča, ki jih vzdržuje ministrstvo za socialno politiko pod vodstvom soc. dem. sodr. dr. Czecha, so ustanovljena večinoma v večjih industrijskih krajih; preteklo zimo jih je bilo otvorenih 45. Iz javnih sredstev bo nudilo ministrstvo za šolstvo za vsak tečaj Kč. 800.— (1360 Din). — Važno je, da javno prosvetno skrbstvo nalaga sodelovanje tudi knjižnemu svetu, ki mora dati za te tečaje na razpolago primerno čtivo. Brezposelnega naraščaja v CSR je 90.000. —on—

Tudi na Jesenicah delamo.

V zadnji številki je poročala »Svoboda« o požrtvovalnem delu trboveljskih in hrastniških sodrugov pri delu za »Počitniški dom« na Mrzlici. Vsa čast našim sodrugom iz revirjev!

Pa tudi mi, od težke železne industrije, ne počivamo. Precej naših sodrugov je še brezposelnih in vršijo zdaj planiranje zemljišča naše zadruge »Stana in doma« pod Možakljo. Zemljišče v izmeri 16.000 kvadratnih metrov je pre-

cej hribovito in valovito in zdaj so se spravili nadenj brezposelni sodrugi pod vodstvom predsednika »Svobode« s. J. Gregorčiča. Od 6. junija t. l. dela že povprečno 30 sodrugov dnevno po 9 ur in planira to zemljišče. Izkopava grče in korenine, razstreljuje in odstranjuje skale, odkopava višji in zasipava nižji svet. Krampi, lopate, hunti, tračnice, mreže, samokolnice so rekviziti naših Možakliarjev, ki izgotavljajo predvsem sportni stadion za sportni odsek »Svobode«, potem pa lepe parcele za hiše upokojencev, ki jih bo zidala po nekaj letih zadruga »Stan in dom« oz. Splošna gospodarska in konzumna zadruga za Gorenjsko r. z. z o. z. na Jesenicah. Kot odškodnino dobivajo brezposelni sodrugi brezplačno hrano v Delavskem domu na Savi. Kovinarji, združeni v jeseniški podružnici težke železne industrije SMRJ, nameravajo skleniti oz. apelirati na vse svoje članstvo, da vsak kovinar, član SMRJ z Jesenic, žrtvuje vsaj 8 ur dela za planiranje prostora pod Možakljo. Delalo se bo po sekcijah, tako da bosta delali vsak teden največ dve sekciji. To delo bodo posvetili jeseniški kovinarji delavskim sportnikom in delavskemu združenstvu.

Torej, tudi pri nas delamo! A obenem vršimo podpiranje brezposelnih in produktivno delo v korist delavskemu gibanju. Pod Možakljo je že narejenega mnogo, in marsikateri bi ne verjel, da že toliko. O priliki seznanimo z našim delom tudi čitatelje »Svobode« po slikah. —on—

„SVOBODA“ in „CANKARJEVA DRUŽBA“ se borita z istimi sredstvi za iste cilje!

Zato:

Vsak zaveden „SVOBODAŠ“ mora postati član „CANKARJEVE DRUŽBE“!

Prijavite se pri poverjeniku ali pa pišite dopisnico družbi (Ljubljana, poštni predal št. 290).

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon šte. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravjalnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! Cene nizke! Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon šte. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z. o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej in obrestuje najugodnejše — V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki strokovnih in gospodarskih organizacij —

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

prevzema v vezavo knjige, brošure, revije, koledarje itd. po najnižjih cenah

MARIBOR, SODNA 20

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

SVOBODA

Letna naročnina stane komaj Din 36—, letno izide 12 številk z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino

TEKMUJTE

V

NABIRANJU

NAROČNIKOV!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

*največja slovenska gospodarska in dobrodela zadruga v
Severni Ameriki.*

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ **Premoženje nad 4,000.000 dolarjev.** ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S. N. P. J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

